

dr hab. Sławomir Futyma
Wydział Studiów Edukacyjnych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Poznań 28 października 2017

***Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Arlety Klaudii Hrehorowicz
pt. Postawy studiującej młodzieży Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu wobec
obywatelskości
Toruń 2017 (maszynopis) str. 400
Napisanej pod kierunkiem Pana prof. zw. dr hab. Zbigniewa Kwiecińskiego i
przygotowanej zgodnie z uchwałą Rady Wydziału Nauk Pedagogicznych UMK
z dnia 10 października 2017***

Recenzja rozprawy doktorskiej

Pani ***Arleta Klaudia Hrehorowicz*** zatytułowała swoją rozprawę doktorską „***Postawy studiującej młodzieży Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu wobec obywatelskości***”. Tytuł przedłożonej do oceny rozprawy jest odzwierciedleniem poruszanej w niej problematyki, a tym samym wskazuje czytelnikowi na opisywane i analizowane postawy, poglądy studentów (studiującej młodzieży – jak to określa Doktorantka) ***Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu***.

Struktura pracy

Na strukturę pracy składają się cztery części. W ich skład wchodzi poszczególne rozdziały oraz podrozdziały. ***Część I*** rozprawy doktorskiej nosi tytuł ***Eksploatowane konteksty teoretyczne*** i zawiera trzy rozdziały.

Rozdział I Postawa. Sens pojęcia w naukach społecznych obejmuje cztery podrozdziały, w których omawiane są m.in. definicje kategorii postawy funkcjonujące w pracach naukowych. Rozdział zawiera także ich charakterystykę oraz prezentuje podstawowe cechy i funkcje postawy.

Rozdział II Obywatelskość. Rekonstrukcja pojęcia przedstawia przede wszystkim koncepcje obywatelskości obecne w literaturze, którą przywołuje Doktorantka. Autorka dysertacji omawia koncepcje obywatelskości rozumiane jako prawna zależność jednostki od państwa, uczestnictwo obywateli w życiu publicznym, a także rozumiane jako ich indywidualna świadomość polityczna.

Rozdział III Młodzież. Przegląd stanowisk składa się z trzech podrozdziałów, które są podzielone na poszczególne paragrafy zmierzające do uszczegółowienia prezentowanej problematyki. W tym rozdziale Pani Arleta Klaudia Hrehorowicz przyjęła perspektywę (jak sama określa) life-span i zajęła się analizą wczesnej dorosłości, którą rozumie jako okres studiów. Doktorantka dokonała następnie charakterystyki pokolenia Y i Z oraz oceniła wizerunek młodzieży, który wyłania się z tzw. tygodników opinii.

Część II dysertacji została zatytułowana **Ruch studencki na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu**. Jest ona dużo skromniejsza od pozostałych części i zawiera m.in. **Rozdział I Ruch studencki**, który wydaje się być jedynie krótką notatką. Podobny charakter mają także **Rozdział II Organizacje studenckie**, **Rozdział III Działalność wolontariacka** oraz **Rozdział IV Samorządność studencka**. Zawierają one poznawczo interesujące, ale krótkie informacje.

Część III rozprawy doktorskiej obejmuje sześć rozdziałów. **Rozdział I Uzasadnienie wyboru problematyki badawczej**, **Rozdział II Aktualny stan badań**, **Rozdział III Przedmiot, problem i pytanie badawcze**, **Rozdział IV Zastosowane metody zbierania i analizy danych**, **Rozdział V Sposób doboru przypadków i uwagi dotyczące realizacji badania**, **Rozdział VI Charakterystyka badanych studentów** (zawiera on aż dziesięć podrozdziałów). Ta część rozprawy doktorskiej kończy się rozdziałem **Jednostkowy opis osoby badanej**, który prawdopodobnie został błędnie oznaczony jako VI.

Część IV recenzowanej dysertacji nosi tytuł **Studenci i ich spojrzenie na rzeczywistość społeczną** i składa się z pięciu rozdziałów.

Rozdział I Studenci o studiach i innych studentach zawiera cztery podrozdziały, w których znajdują się rozważania na temat motywacji podjęcia studiów, planów po ukończeniu kształcenia, a także roli rodziców w procesie decyzyjnym.

Rozdział II Wiedza studentów o ... dotyczy zasobu wiadomości młodzieży akademickiej o: zasadzie trójpodziału władzy, Trybunale Konstytucyjnym, Europejskiej Komisji na Rzecz Demokracji przez Prawo, inicjatywie obywatelskiej komitetu „Stop Aborcji”, przesłankach umożliwiających legalne przerywanie ciąży, a także podstawowych

kwestiach politycznych, do których Doktorantka zalicza m.in. partie polityczne i kluby parlamentarne w Sejmie VII kadencji, Marszałka i Wicemarszałków Sejmu VII kadencji, system dwupartyjny Stanów Zjednoczonych, oraz wszelkie kwestie związane z ideą prawicowości i lewicowości.

Rozdział III tejże części *Opinie badanych na temat...* skupia się wokół działalności Komitetu Obrony Demokracji, fenomenu czarnych protestów, problematyce związanej z aborcją, a także zjawisku współczesnej migracji, terroryzmu oraz stosunku do tych społecznych wyzwań Kościoła rzymskokatolickiego. Omawiane są również głosowania poselskie w Sali Kolumnowej i nowelizacja ustawy medialnej.

Rozdział IV Słownik pojęć zawiera niewielkie adnotacje w formie podrozdziałów, a dotyczą one: problematyki aborcji, Europejskiej Komisji na Rzecz Demokracji przez Prawo, idei trójpodziału władzy, Instytutu na Rzecz Kultury Prawnej „Ordo Iuris”, Komitetu Obrony Demokracji (KOD), Marszałka i Wicemarszałka Sejmu VII Kadencji, partii politycznych i klubów parlamentarnych Sejmu VII kadencji, Porządku prawnego UE, Prezesa Rady Ministrów, Rady Europejskiej, Rady Europy, Rady Unii Europejskiej, Trybunału Konstytucyjnego oraz systemu dwupartyjnego Stanów Zjednoczonych.

Rozdział V Uczestnictwo studentów w sferze publicznej zawiera dwa podrozdziały, czyli *Aktywność polityczna młodzieży* oraz *Aktywność studencka*. W tych podrozdziałach Doktorantka analizuje następujące zagadnienia: korzystanie z czynnego prawa wyborczego, fenomen decyzji wyborczych, preferencje polityczne rodziców, programy komitetów wyborczych, różnorodność instytucji edukacyjnych. Interesuje ją również kreowanie wizerunku medialnego polityka, wybory związane z uczestnictwem w partiach politycznych. Zajmuje się wreszcie problematyką funkcjonowania sektora pozarządowego, działalnością wolontariacką, a także udziałem studentów i studentek w protestach społecznych i wszelkiego rodzaju zgromadzeniach publicznych. Doktoranta bada także ich szeroko rozumianą aktywność naukową i kulturalną.

Dysertację kończą: *Wnioski i rekomendacje*, *Literatura*, *Spis schematów*, *Spis wykresów*, *Spis tabel*, *Indeks osobowy* oraz *Aneks*, który zawiera (Załącznik 1) z pomieszczonymi kwestionariuszami wywiadu, (Załącznik 2) z zajęciami wprowadzającymi, (Załącznik 3) z zasadami debaty oksfordzkiej, (Załącznik 4) z tematami polemik, (Załącznik 5) z wykazem kół naukowych i organizacji zarejestrowanych w rejestrze uczelnianych organizacji studenckich UMK w Toruniu, a także (Załącznik 6) z formularzem zgłaszania projektu.

Oryginalność podjętego zagadnienia

Sądzę, że autorskie rozważania Pani mgr Arlety Klaudii Hrehorowicz pozostawiają jeszcze sporo do życzenia. Szczególnie chodzi o jej dociekania na temat relacji kategorii „obywatelskości” z procesem tworzeniem kapitału społecznego. Nie rekompensuje tego nawet fakt, iż Doktorantka z dużym znanstwem oraz rozległością horyzontów prowadziła złożone badania.

Przedłożona do oceny dysertacja to niezła empirycznie próba opisująca: „toruńskie środowisko akademickie, czyli realia studenckie – możliwości i ograniczenia, a także uwarunkowania prawne, które tę rzeczywistość akademicką regulują, co ma znaczenie dla radzenia sobie w sferze publicznej”, co możemy przeczytać na 313-tej stronie prezentowanej rozprawy doktorskiej.

Podziwu godna jest intelektualna samodzielność Pani mgr Hrehorowicz, która zdecydowała się tylko w niewielkim stopniu skorzystać z bardzo bogatego dorobku jej Promotora. To właśnie on prowadził wieloletnie badania, które zawierają liczne inspiracje do podejmowanych przez Doktorantkę zagadnień. Inspiracje te w olbrzymiej ilości możemy odnaleźć chociażby tylko w następujących publikacjach: *Studium empiryczne. Orientacje protagoniczne młodych dorosłych – poziom, determinanty i predykatory. Studium empiryczne, czy też w Nieuniknione? Funkcje alfabetyzacji w dorosłości*, albo *Cztery i pół. Preliminaria – Liminaria – Varia*.

Metodologia rozprawy

Jeżeli popatrzymy na stronę metodologiczną, to bez wątpienia w osobie Doktorantki można dostrzec pasję naukową oraz sporą sprawność w posługiwaniu się narzędziami badawczymi. Pani mgr Arleta Hrehorowicz pisze: „w strategii badań jakościowych, za cel badania obrałam wypracowanie szczegółowych, skontekstualizowanych twierdzeń odnoszących się do badanego terenu i konkretnych osób, tj. 9 rozpoczynających naukę i 9 będących na II r. II st. (lub V r. studiów jednolitych) studentów z toruńskiego kampusu akademickiego UMK. (jak kontynuuje Doktorantka) Zamierzeniem nie było, jak w przypadku wyjaśnień nomotetycznych, ujawnienie pewnego porządku statystycznego odnoszącego się do całej populacji studiującej młodzieży w Polsce, lecz opisanie pewnej rzeczywistości, poznanie i wyjaśnienie badawczo interesującego problemu”. (158-a strona rozprawy doktorskiej).

Konsekwentne i wygodne staje się w tym wypadku zrezygnowanie z hipotez oraz zmarginalizowanie teorii, o którym się tutaj dowiadujemy.

Uwagi

Z przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej wyłania się ściśle określone podejście Autorki do kategorii pojęciowej „obywatelskość”. Podejście to wynika z potraktowania społeczeństwa obywatelskiego jako produktu cywilizacji, czyli czegoś odmiennego od natury. Konsekwencją tego rodzaju założeń jest przyjęcie perspektywy formalnoprawnej i definicji obywatela oraz obywatelskości, która manifestuje się poprzez prawa oraz obowiązki wynikające z formalnej przynależności do pewnej wspólnoty. Dalszymi konsekwencjami takiej perspektywy jest wskazanie pakietu wiedzy świadczącego o poziomie obywatelskości. Dla pedagogów skutkuje to naturalnie zredukowaniem płaszczyzn prezentowanego zagadnienia. Oczywiście w każdym naukowym poszukiwaniu nie można uniknąć przyjęcia określonej perspektywy badawczej, co zawsze skutkować będzieubożeniem warstwy interpretacyjnej i swoistym uszczupleniem teoretycznych implikacji. Bo przecież Doktorantka mogła podejść do zagadnienia obywatelskości z punktu widzenia całokształtu norm i wzorców zachowań obywatelskich, które mogą wynikać z pierwotnej, głębokiej i trwale objawianej w zachowaniach struktury: „doświadczenia, którą można rozpoznać z całości informacji biograficznych” (za: Z. Kwieciński, *Orientacje protagoniczne młodych dorosłych – poziom, determinanty i predykatory. Studium empiryczne*, (w:) Z. Kwieciński, *Tropy – ślady, próby. Studia i szkice z pedagogiki pogranicza*. Poznań – Olsztyn 2000, s. 193.

Badając np. wiedzę na temat partii politycznych w Sejmie VII kadencji, czy też fenomen Komitetu Obrony Demokracji (KOD). Doktorantka przyjęła bardzo jednoznaczną logikę dyskursu. Pominęła natomiast znaczenie instytucji Rzecznika Praw Obywatelskich, który przecież stoi na straży wolności, praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji i innych aktach normatywnych.

Aktualność

Dołączona do pracy bibliografia zawiera niemal 500 pozycji literatury oraz wiele obszernych źródeł internetowych. Znaczna część z wykorzystanych przez Autorkę źródeł to różnorodne teksty anglojęzyczne: wielopredmiotowe opracowania naukowe, materiały rządowe i publikacje organizacji międzynarodowych. Istotną część tej bibliografii stanowią

teksty z socjologii ogólnej. W ten sposób w miarę rzetelnie wypełniony zostaje ustawowy wymóg wykazywania się przez Kandydatkę ogólnej wiedzy teoretycznej w danej dyscyplinie naukowej.

Jednak wskazane publikacje to opracowania przede wszystkim sprzed ok. 10 lat. Szkoda jednak, iż autorka nie skorzystała z bardziej współczesnych opracowań związanych z problematyką „obywatelskości”, która rozumiana jest w literaturze naukowej istotowo, czyli jako całość przemyśleń dotyczących sensu i celu bycia obywatelem „jako takim”. Można to np. dostrzec w publikacjach, a zwłaszcza na stronach monografii profesora Tomasza Homy (2013). Szkoda także, iż Pani mgr Arleta Klaudia Hrehorowicz w swoim formalnoprawnym potraktowaniu kategorii obywatelskości nie zwróciła uwagi na aktualne badania prowadzone przez naukowców na zlecenie Rzecznika Praw Obywatelskich i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Zwróciła natomiast uwagę na Raport Młodzi 2011 oraz dwie publikacje, które wyszły na łamach „Newsweeka” i „Polityki” w 2015 i 2016 roku. Przy tym sama Doktorantka na stronie 9 przedłożonej rozprawy zauważa, że wskazywane badania dotyczą: „dzisiejszych trzydziestolatków”.

Konkluzja

Stwierdzam, iż oceniana rozprawa doktorska Pani mgr Arlety Klaudii Hrehorowicz stanowi analizę istotnego problemu naukowego, stanowi świadectwo Jej ogólnej wiedzy teoretycznej z zakresu nauk o edukacji, a także jest manifestacją umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Dlatego recenzowana dysertacja spełnia wymogi Art. 13. ust. 1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity).

Zatem rekomenduję Radzie Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu dopuszczenie Pani mgr Arlety Klaudii Hrehorowicz do publicznej obrony tez, które zawarła w przedłożonej do oceny rozprawie.

Sławomir Futyma

